

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee 14 januari 2024
Lukas 4/Jesaja 61 (drempeltekst) - Lukas 6, 17-31
Toespraak Franck Ploum

1.

Hij was ongeveer dertig jaar toen Jezus gehoor gaf aan zijn roeping. Natuurlijk, we kennen de kindheidsverhalen. We hebben ze de voorbije weken volop gehoord: Over de aangekondigde geboorte van Jezus, over de herders in Bethlehem, over de Magiërs op zoek naar de nieuwe koning van de vrede. Op de vlucht naar Egypte en als nieuwe Mozes teruggeroepen om te komen bevrijden. En we kunnen die verhalen plaatsen in de literaire verteltradities van eeuwen, maar het beetje dat we met enige mate van waarschijnlijkheid weten, is allemaal pas van na zijn dertigste. Van voor die tijd weten we helemaal niets, maar koesteren we de verhalen. Die dierbare verhalen die geheel passen in de levenskeuze die hij na zijn dertigste maakte: de keuze om in de traditie van de Thora, een tsadik – een rechtvaardige dienaar Gods – te zijn.

Op z'n dertigste begint hij openbaar te spreken over het komende Koninkrijk. En ze herkennen in hem enerzijds een tsadik, een nieuwe koning in de lijn van de rechtvaardige David. En anderzijds een profeet die geen blad voor de mond neemt: Baan de weg voor het Koninkrijk van God, door recht te doen aan de armen, zieken te genezen, hongerigen te voeden en een jaar af te kondigen waarin alle schulden vereffend worden en de zwaksten recht wordt gedaan. Die stem heeft Jezus gehoord en daar heeft hij JA tegen gezegd. Hij laat zich dopen, als teken van een nieuw begin.

Zo gaat het openbare leven van Jezus beginnen. Het begin van iets nieuws. De kiem voor de messiaanse beweging is gelegd in het hart van de joodse traditie en dat wordt nog extra benadrukt door Jezus – geheel volgens zijn gewoonte – te plaatsen in de synagoge en hem te laten lezen uit Jesaja, die als geen ander Gods ontferming, vriendschap en trouw aan de armen en misdeelden onder de aandacht brengt en oproept om mee te werken, tsadik te worden in dienst van een nieuwe wereld van recht en vrede.

3.

Bij een koning hoort en koningschap en een koninkrijk. En dat koningschap van Jezus wordt door alle evangelisten getekend als zijnde het tegenovergestelde van macht en kracht, van hebzucht en heerschappij. 'Niet van deze wereldorde', maar van een andere orde, namelijk die van gerechtigheid en vrede, van zachtmoedigheid en het recht van de armen. Het koninkrijk dat daarbij hoort is niet van Jezus zelf, is niet aanwijsbaar op de landkaart, maar ligt ook zeker niet in het hiernamaals. Het is elke plek waar recht en vrede worden gedaan. Elke plek waar mensen niet toekijken als een volk in het nauw wordt gedreven en uitgemoord, elke plek waar kinderen kind kunnen zijn, elk moment zelfs, waarop een mens een ander onbaatzuchtig liefheeft en mensen er zijn voor elkaar.

De proclamatie van dat rijk, van die toekomst vinden we bij Lukas in de veldrede van Jezus. Beklimt Jezus bij Matteüs, als een nieuwe Mozes een berg voor zijn grote rede, om aan de kleine kring van leerlingen een leerhuis te geven van drie hoofdstukken. Bij Lukas daalt Jezus af naar de menigte, hij buigt, om te slachtoffers van het heersende systeem te kunnen zien, in de ogen te kunnen kijken, en hij spreekt de menigte toe. Kort en krachtig, kernachtig, in de tekst van slechts een half hoofdstuk: Gelukkig, de armen, de hongerigen, zij die huilen, zij die belachelijk worden gemaakt omdat ze dromen van een ander leven dat dit. Maar wee jullie rijken, jullie verzadigden, jullie die gevierd worden.

Het is niet moeilijk te verstaan dat de zogenoemde 'wee-spreuken' tot de meesten van ons hier aanwezig worden gesproken. Wij, toch vooral aan de geslaagde kant van het leven, toch zeker op wereldschaal! We horen met al onze verschillen toch allemaal tot de 10% rijksten van deze aardbol.

In dat koninkrijk zijn wij het niet meer die de koers bepalen, maar het zijn de armgemaakten, de mensen aan de kant, het is de aarde die niet langer wenst te worden uitgebuit en leeggeroofd, zij allen wijzen de richting voor dat koninkrijk waar Jezus voor staat.

Het is niet mijn, maar Gods koninkrijk, zegt Jezus. Een wereld waarin alle verhoudingen nieuw zijn, en waar de automatische reflexen die we ons eigen hebben gemaakt zijn afgeleerd: dat we vijanden niet langer moeten haten, dat we opkomen voor wie ons naar het leven staan, dat we geven wat we te veel bezitten en dat we een ander behandelen zoals we zelf behandeld willen worden. De houding ten opzichte van je vijand, je tegenstander, je onderdrukker moet niet ingegeven worden door het oude patroon van vergelding, net door het minimale dat geëist wordt in de leefregels, maar door de overtreffende trap van het goede. Het gaat om een streven naar wat goed is en niet om een passende reactie op wat kwaad is.

Jezus kiest een nieuwe route, en die route proclameert hij in de veldrede. Geen spirituele vlucht en ook geen passiviteit ten aanzien van de heersende macht of heersende verhoudingen, ook geen gewelddadige revolutie. Het beeld dat geschetst wordt past geheel in een soort revolutie van zachtmoedigheid, in niet zo zeer een route waarin de letter van de Thora nageleefd moet worden, niet het minimale voldoende is, maar waar de geest van leefregels richting geeft aan een passend antwoord op wat je in je leven tegenkomt. Dat wil zeggen: een ethische route i.p.v. een juridische koers. Leidraad daarin is de regel waarmee Lukas zijn veldrede eindigt: *Zoals jij wilt dat de mensen jou doen, doe aan hen evenzo.*

4.

In de tweede eeuw voor onze jaartelling komt, binnen het veelkleurig Jodendom van die tijd, een nieuwe stroming op. Er komt meer nadruk te liggen op de geest van de Thora, de ethische implicaties van de Thora en de vertaling van alle bijbelse richtlijnen naar de context waarin je leeft. Er ontwikkelt zich een nieuwe humane gevoeligheid. Richtinggevend worden het eerste en tweede gebod: God liefhebben en je naaste, die een mens is als jij. Ethisch uitgangspunt wordt de guldenregel: wat jij niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander niet. Dat is, positief geformuleerd; wat jij wilt dat aan jou wordt gedaan, doe dat ook aan een ander.

Uit deze denkrichting ontstaat de zogenoemde School van Hillel. Rabbi Hillel leefde van omstreeks 30 vóór tot 30 ná de gangbare jaartelling. Hij was daarmee een tijdgenoot van Jezus. De school van Hillel is, binnen het veelkleurig Jodendom, zeer invloedrijk aan het begin van onze jaartelling en in de eerste eeuw. Jezus, en de messiaanse beweging die hij op gang bracht, zijn goed te plaatsen binnen deze manier van denken.

Over rabbi Hillel, een bijna tijdgenoot van Jezus dus, staat opgetekend dat een proseliet bij hem komt, dus iemand die Jood is geworden, en hem de vraag stelt: 'Leer mij de Thora in de tijd dat ik op één been sta.' Hillel antwoordt hem: 'Wat jij niet wilt dat jou wordt aangedaan, doe dat ook niet aan een ander. Dat is de hele Thora. Ga heen en leer.' *Kelal gadol* wordt dit genoemd, de 'grote' of 'gulden regel', als samenvatting en toespitsing van de hele Thora, de onderwijzing van Mozes.

5.

Wat wordt onze grote, of gulden regel voor 2024? Leeft in ons nog het vertrouwen van dat koninkrijk Gods? Leeft in ons nog de hoop dat het tij van onze wereldorde te keren is? Laten wij ons nog als in de veldrede of bergrede of in welke betekenisvolle tekst dan ook, aanspreken op wie we zijn, wat we doen en wat we nalaten, op wat van ons verwacht mag worden? Laten we ons nog wat gezeggen door die oude woorden in de actualiteit van vandaag? 'Ga niet voor de minimale antwoorden maar voor het maximaal goede' zegt Jezus. 'Ga heen en leer' zegt Hillel. Een nieuw jaar is begonnen, dat het een jaar mag worden van het maximaal goede en van veel leren.

Zeg Amen. Dat het zo moge zijn.